

diis minoribus facienda decernit. Ergo sanctus Ambrosius, « Miror, inquit, tantum philosophum, quomodo animam, cui potestatem conferendæ immortalitatis attribuit, in noctuis includat, aut ranulis, feritate quoque induat bestiarum : cum in Timæo eam Dei opus esse memoraverit, inter immortalia a Deo factam; corpus autem non videri opus summi Dei asserit, quia natura carnis humanæ nihil a natura corporis bestialis differt. Si ergo digna est quæ Dei opus esse credatur, quomodo indigna est quæ Dei opere vestiatur? » Ecce non solum animam, quod et illi dicunt, verumetiam corpus, quod illi negant, contra Platonicos Dei opus esse defendit Ambrosius.

XX. An tu dicturus es, quod nuptiis ingerat crimen, quia et inde quod nascitur concupiscentiæ voluptate concretum, dicit subire contagium delictorum? Audi ergo de nuptiis Ambrosii sententiam in Apologia sancti David¹. « Bonum, inquit, conjugium, sancta copula. Sed tamen qui habent uxores, ita sint ac si non habentes : ipse est thorus incoinquinatus; et nemo alterum fraudare debet eo, nisi forte ad tempus, ut vacent orationi². Tamen secundum Apostolum, non vacat orationi quis eo tempore³, quo usum corporeæ illius conventionis exercet. » Audi et alteram in libro de Philosophia : « Bona, inquit, continentia, quædam velut crepido pietatis. Namque in præcipitiis vitæ hujus labentium statuit vestigia; speculatrix sedula, ne quid obrepat illicitum. Mater autem vitiorum omnium incontinentia, quæ etiam licita vertit in vitium. Ideoque Apostolus non solum a fornicatione nos retrahit, verumetiam in ipsiis conjugiiis modum quemdam docet, et tempora præscribit orandi.

¹ Ambrosii lib. de Paradiso, cap. 12. — ² 1 Cor. vii, 29. — ³ Ibid. 3. —

Intemperans enim in conjugio, quid aliud nisi quidam adulter uxoris est? » Cernis quemadmodum velit etiam inter se ipsa vere honesta esse conjugia? Vides quemadmodum dicat, incontinentiam etiam licita vertere in vitium, ubi et licitum demonstrat esse connubium, et in ipso non vult incontinentiam fœdare quod licitum est? Advertis quomodo intelligere nobiscum debeas, in quo morbo desiderii noluerit Apostolus unumquemque vas suum possidere¹, sicut gentes quæ ignorant Deum? Tibi autem libido non nisi præter uxorem videtur esse culpabilis. Quid ergo de Ambrosio judicabis, qui intemperantem in conjugio adulterum quemdam appellat uxoris? Tu—ne melius nuptias honoras, in quibus libidini licentiosissimum spatium præbuiisti; ne fortassis offensa defensore sibi alium provideret? Neque enim, quod ego commemoravi secundum veniam conjugibus concedere Apostolum², (ubi procul dubio notatur, etsi ignoscitur, culpa,) saltem verbo tenus attingere voluisti; aut quod ab illo opere, ut orationi vacent, cessare conjuges admonentur, quod ego totum commemoravi, ausus es in tua responsione refricare : credo, formidans, ne tua videretur prævaricata defensio, si et te confitente appareret, quod per libidinem, cui te patrocinari non pudet, etiam conjugum impediretur oratio. Ita cum mihi pro illa respondere cuperes, sed Apostolo resistere non auderes, nec in aliam sententiam, sicut soletis, ipsum apostolicum testimonium detorquere potuisses, omnino inde tacere maluisti. Tu ergo melius honoras nuptias, quarum dignitatem tanquam omnino irreprehensibili volutabro carnalis concupiscentiæ decoloras; an ille, qui cum dicat, non solum licitum, sed etiam bonum conjugium sanctamque copulam, tamen cessante libidinis voluptate,

¹ 1 Thess. iv, 4. — ² 1 Cor. vii, 6.

tempora orandi ab Apostolo præscripta commemorat; atque ita non vult illi morbo deditos esse conjuges, unde trahitur originale peccatum, ut eos qui habent uxores, secundum eundem Apostolum, ita esse velit, ac si non habentes; nec vocare dubitat etiam uxoris adulterum intemperantem maritum, omne connubii bonum pensans non cupiditate carnis, sed fide potius castitatis; non morbo passionis, sed foedere conjunctionis; non voluptate libidinis, sed voluntate propaginis? Nam mulierem viro non nisi generandi causa perhibet institutam, unde tam diu frustra, quasi quisquam hoc nostrum negaret, disputandum putasti. Hæc enim sunt de hac re verba ejus in libro de Paradiso¹: « Si igitur viro, inquit, culpæ auctor est mulier, quemadmodum pro bono videtur adjecta? Verum si consideres, quia Deo universitatis est cura, invenies plus placere Domino debuisse id in quo esset causa universitatis, quam condemnaudum fuisse illud in quo esset causa peccati. Ideo quia ex viro solo non poterat humani esse generis propagatio, pronuntiavit Dominus, non esse bonum solum hominem esse². Maluit enim Deus plures esse, quos salvos facere posset, quibus donaret peccatum, quam unum solum Adam, qui liber esset a culpa. Denique quia idem, inquit, utriusque auctor est operis, venit in hunc mundum, ut salvos faceret peccatores. Postremo nec Cæin parricidii reum prius quam generaret filios, passus est interire. Ergo, inquit, propter generationem successionis humanæ debuit mulier adjici viro. »

XXI. Habes ecce Ambrosium doctorem meum, et a tuo memorabiliter prædicatum, et opus Dei esse omnem hominem atque hominis carnem, et bonas esse nuptias in quantum sunt nuptiæ, non modo fatentem, verum-

¹ Ambrosii de Paradiso, cap. 10. — ² Gen. 1, 18.

etiam defendentem. Jam vero quod per originale peccatum sacro baptismati nihil deroget, superius demonstravi, quando ejus posui verba, ubi dicit: « Illum justificari a peccato, cui per baptismum peccata remittuntur omnia. » Justum porro ille Deum ubi non prædicat, aut quis de hoc potest catholicus dubitare Christianus, quod pene et omnes impij confitentur?

XXII. Quintum illud restat, utrum videatur Ambrosio humanam capacem justificationis et perfectionis esse naturam; nec ab hac sententia propterea revocetur, quia sæpe ac multis modis dicit omnem hominem sub peccato nasci, et esse ipsum ortum ejus in vitio. Verum et hoc jam supra docui, ubi eum loco ipso paulo post dixisse memoravi: « A Christi carne damnatum esse peccatum, quod nascendo non sensit, quod moriendo crucifixit, ut in carne nostra esset justificatio per gratiam, ubi erat ante colluvio per culpam. » Ibi enim naturam demonstravit humanam, etiam istam, quæ sub peccato nascitur, et cujus ortus in vitio est, esse justificationis capacem: sed sane per gratiam, quod inimicum est vobis, eidem gratiæ crudelibus inimicis. Verum si hoc parum est, rursus quid dicat, attende in expositione Isaïæ prophetæ¹: « Videamus, inquit, ne qua sit post hujus vitæ curriculum nostra regeneratio, de qua dictum est: « In » regeneratione cum sederit Filius hominis in throno gloriæ suæ². » Sicut enim regeneratio lavacri dicitur, per quam deteresa peccatorum colluvione renovamur: ita regeneratio dici videtur, per quam ab omni corporeæ concretionis purificati labe, mundo animæ sensu in vitam regeneramur æternam. » Nempe distinxit vir sanctus et verax, justificationem vitæ hujus, quæ fit per lavacrum regenerationis, et illius perfectionem, cum et nostra cor-

¹ In Isaïæ, cap. 1. — ² Matth. XIX, 28.

pora fuerint immortalitate renovata. Non itaque fuit Ambrosio, quamvis fateretur nascentis originis vitium, justificationis desperata perfectio. Quia sicut est humana natura creatori Deo formabilis, ita sanabilis redemptori.

XXIII. Sed vos festinatis, et præsumptionem vestram festinando præcipitatis. Hic enim vultis hominem perfici, atque utinam Dei dono, et non libero, vel potius servo propriæ voluntatis arbitrio. A qua perfectione quidem longe vos esse sentitis: sed dolus est in ore vestro, sive peccatores vos esse dicatis, et justos credi velitis; sive profiteamini perfectionem justitiæ, quam profecto in vobis non esse sententitis. Justificatio porro in hac vita nobis secundum tria ista confertur: prius lavacro regenerationis, quo remittuntur cuncta peccata: deinde congressione cum vitis, a quorum reatu absoluti sumus: tertio dum nostrâ exauditur oratio, qua dicimus, «*Di-*» mitte nobis debita nostra¹; quoniam quamlibet fortiter contra vitia dimicemus, homines sumus; Dei autem gratia sic nos in hoc corruptibili corpore adjuvat dimicantes, ut non desit propter quod exaudiat veniam postulantes. Istam super nos Dei misericordiam, vobis necessariam non putatis; quoniam ex eo numero estis, de quibus in Psalmo dictum est, «*Qui confidunt in virtute sua*². » Sed quanto melius audimus Ambrosium in libro de Fuga sæculi dicentem³: «*Frequens nobis de effugiendo isto sæculo est sermo: atque utinam quam facilis sermo, tam cautus et sollicitus affectus. Sed quod pejus est, frequenter irrepit terrenarum illecebra cupiditatum, et vanitatum offusio mentem occupat, ut quod studeas vitare, hoc cogites, animoque volvas. Quod cavere difficile est homini, exuere autem impossibile. Denique voti magis eam esse rem quam effectus, testatur Propheta dicendo:*

¹ Matth. vi, 12. — ² Psal. xlviii, 7. — ³ De Fuga sæculi, cap. 1.

«*Declina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam*⁴. » Non enim in potestate nostra est cor nostrum, et nostræ cogitationes, quæ improvise offusæ, mentem animumque confundunt, atque alio trahunt quam tu proposueris; ad sæcularia revocant, mundana inserunt, voluptaria ingerunt, illecebrosa intexunt, ipsoque in tempore quo elevare mentem paramus, insertis inanibus cogitationibus, ad terrena plerumque dejicimur. » Hæc si vos non patimini: ignoscite, non vobis credimus, sed in his potius sancti Ambrosii verbis quoddam speculum, et hoc si proficimus, communis humanæ infirmitatis agnoscimus. Vobis autem etiam si credamus, et dicamus, Orate pro nobis, ut nec nos ista patiamur; ita vos invenimus elatos et alta sapientes, ut respondeatis nobis, non solum ista vos non pati, verum etiam in hominis esse potestate, ne ista patiat, nec esse causam cur ad hoc Dei poscatur auxilium.

XXIV. Quanto ergo melius identidem audimus Ambrosium Dei gratiam confitentem, nec de sua virtute confidentem, qui cum hæc dixisset adjecit, «*Quis autem tam beatus, qui in corde suo semper ascendat? Sed hoc sine auxilio divino quæ fieri potest? Nullo profecto modo. Denique, inquit, supra eadem Scriptura dicit: «*Beatus*» vir cujus est auxilium ejus abs te, Domine, ascensus» in corde ejus². » Itemque idem ipse in libro de Sacramento regenerationis³: «*Quis igitur est, inquit, qui carne utitur ad operandum, nisi anima? Ergo princeps et domina carnis naturaliter anima est, quæ domare carnem debet et regere. Ideoque Spiritus sancti fulta præsidio, dicit in Psalmo, «*Non timebo quid faciat mihi*» caro⁴. » Ipsa eadem dicit in Paulo, «*Sed castigo cor-***

¹ Psal. cxviii, 36. — ² Id. lxxxviii, 6. — ³ Lib. de Sacramento regenerationis. — ⁴ Psal. lv, 5.

» pus meum, et servituti redigo¹. » Castigat ergo Paulus quod ipsius est, non quod ipse est. Aliud enim quod ipsius, aliud quod ipse est. Castigat quod ipsius est, ut mortem in se lasciviæ corporalis justus operetur. » Numquid sanctus Ambrosius quando ista dicebat, non cum vitiis conflagabat? non vitia vincebat? non exercitum quemdam variarum cupiditatum intra semetipsum, tanquam Christi miles egregius debellabat? non corpus proprium castigabat? Numquid non superatis et oppugnatis diaboli operibus, opus Dei cum opere Dei, hoc est, anima cum carne pacem justitiæ requirebat, ut non in sua virtute confidens, sed sicut ait, « Spiritus sancti fulta » præsidio diceret, Non timebo quid faciat mihi caro²? » Ecce quomodo natura humana capax justificationis ostenditur: ecce quomodo virtus in infirmitate perficitur³.

XXV. Sed audiamus de hac re etiam victoriosissimum martyrem Cyprianum in Epistola de Mortalitate⁴, « Cum avaritia nobis, inquit, cum impudicitia, cum ira, cum ambitione congressio est, cum carnalibus vitiis, cum illecebris sæcularibus assidua et molesta luctatio est. Obsessa mens hominis, et undique diaboli infestatione vallata, vix resistit. Si avaritia prostrata est, exurgit libido: si libido compressa est, succedit ambitio: si ambitio contempta est, ira exasperat, inflat superbia, vinolentia invitat, invidia concordiam rumpit, amicitiam zelus abcindit. Cogaris maledicere, quod divina lex prohibet, compelleris jurare, quod non licet. Tot persecutiones animus quotidie patitur, tot periculis pectus urgetur, et delectat hic inter diaboli gladios diu stare, cum magis concupiscendum sit et optandum, ad Christum subveniente velocius morte properare. » Absit autem, ut sanc-

¹ 1 Cor. ix, 27. — ² Psal. lv, 5. — ³ 2 Cor. xi, 9. — ⁴ Cyprian. lib. de Mortalitate.

tum Cyprianum aut avarum existimemus fuisse, quia cum avaritia; aut impudicum, quia cum impudicitia; aut iræ subditum, quia cum ira; aut ambitiosum, quia cum ambitione; aut carnalem, quia cum carnalibus vitiis; aut sæculi hujus amatorem, quia cum illecebris sæcularibus; aut libidinosum, quia cum libidine; aut superbum, quia cum superbia; aut vinolentum, quia cum vinolentia; aut invidum, quia cum invidia conflagabat. Imo vero ideo nihil eorum erat, quia his malis motibus partim de origine, partim de consuetudine venientibus, fortiter resistebat, non acquiescens esse, quod eum esse cogebant. Nec ideo tamen in tam periculoso laboriosoque certamine nullo telo feriebatur hostili; cum dicat in Epistola de Eleemosynis¹: « Ne quisquam sic sibi de puro atque immaculato pectore blandiatur, ut innocentia sua fretus, medicinam non putet adhibendam esse vulneribus, cum Scriptum sit, « Quis gloriabitur castum se habere cor, aut quis gloriabitur mundum se esse a peccatis². » Et iterum, in Epistola sua, inquit, Joannes ponat et dicat, « Si dixerimus » quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et » veritas in nobis non est³. » Si autem nemo esse sine peccato potest, et quisquis se inculpatum esse dixerit, aut superbus, aut stultus est; quam necessaria, quam benigna est divina clementia, quæ cum sciat non deesse sanatis quædam postmodum vulnera, dedit curandis denuo sanandisque vulneribus remedia salutaria. » O doctor præclarissime et testis gloriosissime, sic docuisti, sic monuisti, sic te audiendum imitandumque præbuiisti. Merito finitis aliis omnium cupiditatum certaminibus sanatisque vulneribus, cum extrema et omnium maxima vitæ hujus cupiditate, pro Christi veritate pugnasti, et ejus

¹ Lib. de Opere et Eleemos. — ² Prov. xx, 9. — ³ 1 Joan. 1, 8.

in te gratiæ largitate vicisti. Secura est corona tua, victoriosa est doctrina tua, in qua et istos vincis qui confidunt in virtute sua. Ipsi enim clamant, Perfectio nobis virtutis a nobis est : tu autem reclamas, « Nemo suis viribus fortis est, sed Dei indulgentia et misericordia tutus est. »

XXVI. Audi et beatissimum Hilarium, ubi speret hominis perfectionem. Cum enim loqueretur de pace evangelica, ubi Dominus ait, « Pacem meam do vobis¹: Quia lex, inquit, umbra erat futurorum bonorum, idcirco per hanc præfiguratam significantiam docuit nos in hoc terreni et morticini corporis habitaculo mundos esse non posse, nisi per ablutionem coelestis misericordiæ emundationem consequamur, post demutationem resurrectionis terreni corporis nostri effecta gloriosiore natura². » Rursus in eodem sermone³: « Ipsi, inquit, Apostolis verbo licet jam fidei emundatis atque sanctificatis non deesse tamen malitiam, per conditionem communis nobis originis, docuit dicens; « Si vos cum sitis » mali, nostis bona data dare filiis vestris⁴. » Vides quemadmodum venerabilis catholicus disputator, nec in hac vita mundationem nostram neget; et tamen humanam perfectiorem speret, (id est, perfectioris mundationis) in ultima resurrectione naturam.

XXVII. In quadam vero homilia de libro sancti Job attende quid dicat⁵, quemadmodum ipsius diaboli adversus nos indesignans bellum ex hoc fieri asserat, cum ea mala quæ in nobis sunt, excitat contra nos; quod in nostram fieri utilitatem vult docere, convertente scilicet divina misericordia malitiam diaboli ad purgationem nostram. « Tanta enim et tam admirabilis, inquit, in nos misericordiæ Dei bonitas est, ut per quem in Adæ

¹ Joan. xiv, 27. — ² Hilarius in Psal. cxviii, 18. — ³ Ibid. ad v. 115. — ⁴ Matth. vii, 11. — ⁵ Homilia de S. Job: sed non extat.

offensa generositatem primæ et beatæ illius creationis amisimus, per eum rursus id quod amissimus, obtinere mereamur. Tunc enim diabolus invidens nocuit nunc autem cum nocere nititur, vincitur. Movet enim per infirmitatem carnis nostræ omnia potestatis suæ tela, cum ad lasciviam accendit, cum ad ebrietatem illicit, cum ad odia stimulat, cum ad avaritiam provocat, cum ad cædes instruit, cum ad maledicta exacerbatur. Sed cum per firmitatem animi horum omnium subrepentia incentiva reprimuntur, emundamur a peccato per hujus victoriæ gloriam. Dictum enim ita est: « Aut quomodo se » emundabit natus ex muliere? Quia non extante hoste, » non erit bellum; cessante deinde bello, victoria de- » erit¹. » Collidentium autem adversus nos vitiorum victoria non adepta, non erit emundatio ulla vitiorum: quia his insidiis corporis nostri pirata victo, colluctantium adversus nos passionum concertatione purgamur. Memores igitur, inquit, et conscii, illa ipsa corpora nostra omnium vitiorum esse materiam, per quam polluti et sordidi nihil in nobis mundum, nihil innocens obtinemus, gaudeamus nobis esse hostem, in cujus concertatione quodam concertationis nostræ bello dimicemus. »

XXVIII. In expositione autem primi Psalmi² idem doctor non dubitat dicere, naturam nostram, utique istam quæ de morbo morbum trahit, ad peccandum ferri, ac sic ne peccemus, adversus eam nos quodam modo fidei religione pugnare. « Plures enim sunt, inquit, qui cum per confessionem Dei ab impietate discreti sint, non tamen a peccato per id liberi sunt, Ecclesiæ disciplinam non tenentes, ut avari, ebriosi, tumultuosi, procaces, superbi, simulatores, mendaces, rapaces. Et ad hæc quidem nos vitia naturæ, inquit, nostræ propellit instinc-

¹ Job. xxv, 4. — ² In Psal. i, 1.

tus : sed utile est nos a via ad quam ferimur abscedere , neque consistere illic adhibito decedendi ex ea non moroso recurso. Et idcirco , « Beatus est vir qui in via peccatorum non stetit¹ : » natura quidem in viam hanc ferente , sed ex via hac fidei religione referente. » Numquidnam istum putabimus accusatorem fuisse naturæ , quam condidit Deus ? Non utique : non enim dubitabat homo catholicus , humanam Dei opus esse naturam ; sed profecto vitia , cum quibus nascimur accusavit , Apostolicum illud tenens , « Fuimus enim et nos natura filii iræ , » sicut et cæteri². » Verumtamen hæc verba , quæ de sermone sancti Hilarii posui , si mea essent , quanta in me diceres , Manichæorumque nomen et crimen quanto buccarum strepitu ventilares ? Nunc ergo ne tui stomachi follis indigesta maledictorum cruditate rumpatur , in hunc evome , si audes , calumniosas tuas vanitates , et insanias mendaces. « Ad hæc , inquit , nos vitia naturæ nostræ propellit instinctus. » Quæ ista natura est ? Numquid gens tenebrarum , quam Manichæorum fabula inducit ? Absit. Catholicus loquitur , insignis Ecclesiarum doctor loquitur , Hilarius loquitur. Nostra ergo natura est primi hominis prævaricatione vitiata , non ab alia natura ulla divisione separanda , sed ipsa sananda : cui diabolus a nobis constitui calumniaris auctorem , dum tu ei Christum invides salvatorem , et ejus hic vitam , ita ut sine ullo sit omnino peccato , perfectam duci posse contendis.

XXIX. Sed audi quid etiam hinc te admoneat beatus Hilarius³. Cum enim exponeret Psalmum quinquagesimum primum : « Spes , inquit , in misericordia Dei in sæculum et in sæculum sæculi est. Non enim ipsa illa justitiæ opera sufficient ad perfectæ beatitudinis meritum , nisi misericordia Dei etiam in hac justitiæ volun-

¹ Psal. 1, 1. — ² Ephes. 2, 3. — ³ Hilarius in Psal. 51. versus finem.

tate humanarum demutationum et motuum non reputet vitia. Hinc illud Prophetæ dictum est : « Melior misericordia tua super vitas¹. » Vides-ne hominem Dei ex illo numero esse beatorum , de quibus prædictum est : « Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum , neque est in ore ejus dolus² ? » Confitetur enim etiam peccata justorum , magis eos asserens in Dei misericordia spem ponere , quam de justitia sua fidere : et ideo non est in ore ejus dolus , imo in ore illorum omnium , quibus hujus veracis humilitatis vel humilis veritatis perhibet testimonium. Qui dolus abundat in ore vestro. Ubi enim virtus non est , et tanta jactantia est , hypocrisis est : et ubi hypocrisis , utique dolus. Prorsus quantum sancti de misericordia Dei quæ magna est , tantum vos de vestra quæ nulla est virtute præsumitis : et quantum ipsi adversus ingenerata vitia bellum gerunt adjuti per Dei gratiam , tantum vos bellum geritis adversus ipsam Dei gratiam. Sed utinam sicut vos vincit in suis ; ita suos faciens , vos quoque ipsos vincat in vobis.

XXX. Ita-ne in corde vestro dicere audetis , quod cum vos audiunt , accenduntur homines ad virtutem , cum autem istos audiunt tantos ac tales viros , Cyprianum , Hilarium , Gregorium , Ambrosium , cæterosque sacerdotes Domini , desperatione franguntur , ac renuntiant studiis perfectionis ? Hæccine monstra cogitationum ascendunt in cor vestrum , et non elidunt frontem vestram ? Ergo-ne vos honoratis sanctos Dei , Patriarchas , Prophetas , Apostolos laude naturæ , et decolorant eos ista lumina Ecclesiæ vituperatione naturæ ; quia eos dicunt in corpore mortis hujus , ut tenerent castitatis bonum , dimicasse contra ingenitum concupiscentiæ malum , per Dei gratiam prius conflictatione vincendum , postea

¹ Psal. LXXI, 4. — ² Id. XXXI, 2.